

kultúra terjesztését, tervszerűbben törődünk mindnyájunk esztétikai nevelésével, kezdeményezzünk kiállításokat a Szolnoki Művésztelep egykori és mai tagjainak alkotásából, tegyük a szolnoki »múzeumudvart« a költészet és a zene otthonává, járuljunk hozzá az állandó szolnoki képtár létrehozásához!"

Reméljük, hogy a leírtakból érzékelhető volt a papírgyár Damjanich Szocialista Brigádja és a Damjanich Múzeum között kialakult és tartóssá fejlődött, sokoldalú együttműködés jelentősége. A szocialista brigád és a múzeum kapcsolatának, a közösen végzett munka közléssel szerény célunk az volt, hogy a sokéves gyakorlat közreadásával más szocialista brigádoknak, múzeumoknak vagy közművelődési intézménynek is hasznosítható ötleteket adjunk.

Zádor Béla

## Állandó szabadtéri kiállítás a Kőbányai Szocialista Brigádok parkjában

A Hazafias Népfront keretében Budapesten az elsők között alakult meg a X. kerületi Helytörténeti Bizottság, Munkájának első nagyobb jelentőségű eredménye az 1970-ben kiadott *Kőbánya története* című könyv. 1973-ban a budapesti centenárium alkalmából meghirdetett *100 év 100 fénykép* fotópályázat első díját nyerte el bizottságunk. Programunkban szerepelt a Kőbánya történetéről szóló diavetítés, ismeretterjesztés és különböző helyi jellegű irodalmi pályázatok lebonyolítása. Jelenleg a *Kőbánya Enciklopédia* anyagának összegyűjtése van folyamatban.

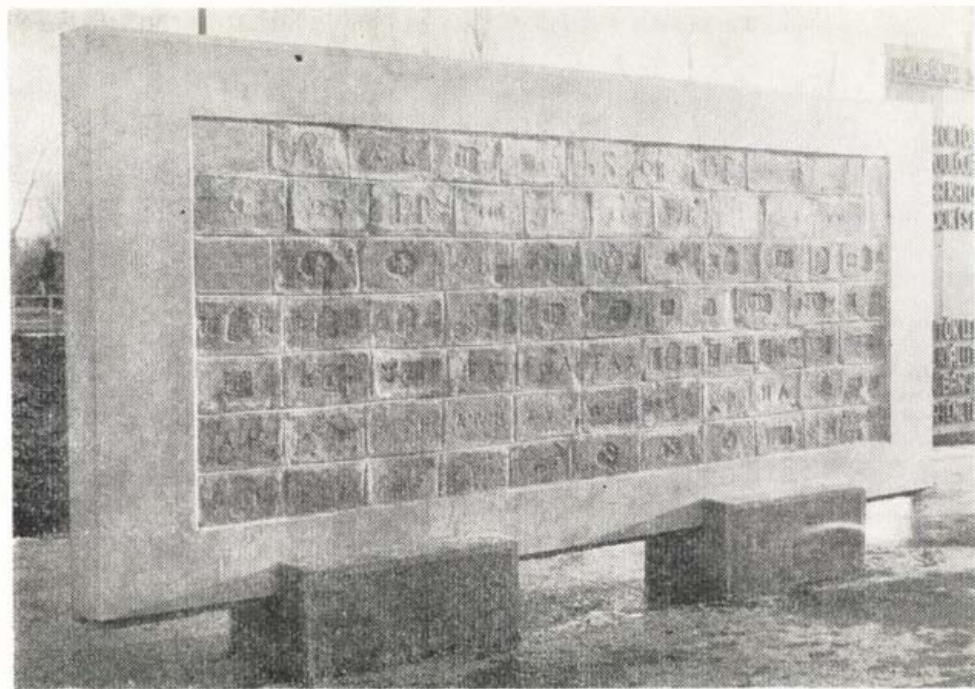
A munkabizottság hat évvel ezelőtt kezdte meg — *Tomasszkovics Sándor és dr. Gecse Albert* gyűjtők kezdeményezésére — az ipartörténeti szempontból számításba vehető, jelekkel ellátott bontási téglák rendszeres gyűjtését. Mintegy 50—60 téglájuk adta a gyűjtés megindításának alapját. Kőbánya városközpontjának, legrégebbi épületeinek bontása módot nyújtott arra, hogy a kőbányai téglavetők és gyárak tégláit irodalmi, levéltári kutatás segítségével rendszerezetten begyűjthetjük. A gyűjtőmunkát ABC-rendszerű, rajzos, két példányban készített nyilvántartás alapján végezte a két kezdeményező, hogy elkerülje már meglevő téglák fáradságos szállítását. Téglagyári nyugdíjas bizottsági tagjaink: *Kopecsni Mihály, Kordélla Lajos, Nelli László és Szathmáry Sándor, valamint Csernus Lukács Lajos, Karacs Zsigmond, Németh István és Stefanovits Endréné* segítettek elő a gyűjtést. *Bardócz Attila* és a vezetése alatt álló honismereti szakkör tagjai végezték a téglák tisztítását, mosását.

1976. okt. 21-én a munkabizottság javasolta a HNF X. kerületi bizottságának, hogy a Guttmann tó (téglagyári bányató) környékén létesítendő Kőbányai Szocialista Brigádok Parkjában egy — a társadalmi munkát jelképező és megőrkítő — emlékművet létesítsen a kerület. Ennek talapzatába a kőbányai téglavetők és téglagyárak jelekkel ellátott s a helytörténeti munka során összegyűjtött jellegzetes tégláit jól látható módon, építésével bizonyítva a kőbányai téglagyártás jelentős szerepét Buda és Pest felépítésében.

A Téglaiipari Tröszt az eredetileg csupán kőbányai téglanyagra vonatkozó kiállítási tervbe javasolta felvenni a Pest—Buda—Óbuda anyagot is. A teljes téglanyag kiállítására négy hatalmas, 4x2 méteres vasbeton kiállítási tablót építettek társadalmi munkában a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulója tiszteletére, és 1977. nov. 4-én átadták a Kőbányai Szocialista Brigádok Parkjában a Budapesti Állandó Szabadtéri Kiállítást.

A tablók megépítésében, az ismertető táblák készítésében az Épületkerámiaipari Vállalat dolgozói vettek részt, a téglák beépítését *Szeles Sándor* kőműves és *dr. Gecse Albert* együtt végezte el az utóbbi által előrajzolt terv szerint. A Kőbányai Iparosok és Kereskedők Munkabizottsága a tablók márvány szegélyének szakszerű felrakását, a kiállítási rész központjában levő régi csordakút és itatóvályújának rendbehozását, s a Corchus patakmalom utolsó malomkövének márványlappal való megjelölését végezte el. A kőbányai szocialista brigádok és a Hazafias Népfront munkabizottságainak összefogása mintaképpül szolgál a jövőben tervbe vett létesítményeink megvalósításához.

A téglaiipari kiállítás 1. számú tablójának első két sorában az 1967—1977. évben átépített Magyar Nemzeti Múzeum főlépcső korlátfalainak bontási téglái szerepelnek. E téglák felett hangzott el 1848. márc. 15-én Petőfi Sándor Nemzeti Dal-a s 1919. ápr. 4-én a főlépcsőn gyűlt össze a budapesti forradalmi ifjúság.



(Mészáros Lajos felvétele)

Az 1-es tabló II. része és a 2-es tabló a kőbányai téglavetők és téglagyárak durvakeramianak besorolt termékeit, falazó- és néhány idomtégliját tartalmazza. A beépítés sorrendje a téglavetők, gyárak létrejöttének idejét, a téglajelekben időszakként történt változásokat is figyelembe vette, s így a téglajelsorok nemcsak a téglaiipar történetét, fejlődését mutató ábrákat tárják fel, hanem bemutatják népünk életében a birodalmi és magyar címer használatának korszakait, a németes, majd magyar elő- és utónévhasználatban történt változást is. Ezek szemléltetése a tablókon oktatási segédeszközként is szolgál.

Láthatók a téglavetők, gyárak különböző számozású téglái, ami a téglavetés elszámolási módját igazolja. A téglavető szerszámok más-más számmal való ellátása biztosította a munkaadónak, hogy a téglavető csak az általa kivetett azonos jelű darabszám után kaphassa meg a bérét. A kőbányai téglavetők és gyárak munkásai közel másfél évszázadon keresztül ki voltak szolgáltatva munkaadójuknak, mert a nagyarányú lengyel, szlovák nemzetiségű munkaerő kínálat a bérek csökkentésének eszközévé vált, s e kényszerhelyzetben a munkások gyakran éhbérért dolgoztak. Nem sokban különbözött életkörülményük a vályogvető cigányokétól, mert a kézi téglavetés gyáriparra fejlődésével a gyárosok a kiuzsorázó kávéházak felállításával lehetővé tették, hogy a munkás csekély keresetét már előre felélje, s így többségüknek csak a földbe vajt odú vagy nyomortanya jutott lakóhelyül. A téglavető, téglagyári munkásélet nyomorúságos emlékeit őrzi a kőbányai lengyel templom is, mely éppen a Magyar-Szovjet Barátság Park mellett van. Az élet küzdelmeiben a közös sors egybe Kovácsolta a lengyel, magyar munkásokat, akik 1919-ben a Vörös Hadseregben lengyel ezred megalakításával bizonyították be a munkásosztály egységes harcához való tartozásukat.

A 2-es számú tabló első sorában szereplő Kőszénbánya és Téglagyártársulat Pesten téglái szemléltetően bizonyították a tőke hatalmas terjeszkedését. Sorra vásárolta fel a Lenner-féle téglavetőt, a gubacsi, a Samuéli Mór, a salgótarján-nagybátonyi stb. téglagyárakat. A kőbányai tabló anyaga az ipartörténeti szempontból jelentős Sorg Antal építész és téglagyáros Aristos néven forgalomba hozott 4-elemes ikertégla találmányával zárul, melyet magas szilárdsági foka, s a rendkívül nagy anyagmegtaka-

rítás miatt a Kőszénbánya és Téglagyártársulat is gyártott. A két világháború közötti időszaknak ez volt az egyedüli négy téglakemencét magába foglaló, lyukas rendszerű, kézi szerszámmal, gyors ütemben beépíthető falazótéglája. A kőbányai téglavető családokból két híres építész származott: *Feszl Frigyes és Lechner Ödön*.

Pest—Buda—Obuda téglavetőinek, gyárainak téglái a 3-as tablóban és a 4-es tabló első részében szerepelnek. Időbeli sorrendbe szedve csak a Mária Terézia által létesített Császári és Királyi Téglavető (1744-től) évszámos, római és arab szám jelű téglái vannak. A többiek ABC-sorrendben szerepelnek, mert a téglaiipar rendkívül szegény szakirodalmi anyaga ezideig nem nyújtott segítséget a téglajelek többségének azonosításához.

A 4-es tabló II. része a mai gyáraink néhány modern termékét mutatja be és szemlélteti azt a nagy fejlődést, melyet a téglaiipar a modern technika kivitelezésében elért. (B—30-as blokktegla, Alfa kézi falazóblokk, Fert fődémszerkezet stb.)

A durvakerámiának besorolt, ezideig ismeretlen téglaiipar tárgyi emlékei megérdemlik, hogy a helytörténeti munkabizottságok körében továbbra is gyűjtsük, s e fontos téglaiipar-történeti emlékek történeti adatfeldolgozását is elvégezzük. A Kőbányai Szocialista Brigádok Parkjának tervbe vett vendéglátóipari létesítménye lehetőséget fog nyújtani arra, hogy annak a téglaiipar kiállítás felé eső oldalán már kisebb költséggel legyenek elhelyezhetők a téglaiipar történetét ismertető téglasorok, és az országos téglagyűjtés megszervezésével az Országos Szabadtéri Téglaiipari Kiállítás is megvalósítható legyen.

Bízunk abban, hogy a megyei, a városi, a budapesti kerületek helytörténeti-honismereti munkabizottságainak aktív bekapcsolódása elő fogja segíteni a téglagyűjtés országos kiterjesztését.

*Karacs Zsigmond*

## Pécselt megnyílt az állandó Bányászati Gyűjtemény

1977. november 5-én megnyílt a pécsi és a mecseki bányászat múltját-jelenét bemutató állandó Bányászati Gyűjtemény. Kilenc éve indult meg az az átfogó gyűjtőmunka, amelynek eredményeképpen ma több ritkaságszámba menő bányaföldtani szelvény és térkép, közel kétezer tárgyi emlék és nyomtatvány alkotja a me-



A bányamentés eszközeit bemutató tárló (Kóródi Gábor felvételei)